IL-FAQQIEGĦ

Edwin Lanfranco

Il-ħlejjaq ġeneralment naqsmuhom f'annimali u pjanti. Normalment, dawk li huma mwaħħlin u għaldaqstant ma jistgħux jiċċaqalqu minn post għal ieħor ngħidulhom pjanti. Iżda dan mhux dejjem daqshekk sempliċi. Ngħidu aħna, il-pjanti tipiċi huma fotosintetiċi – jiġifieri kapaċi jaħżnu l-enerġija tad-dawl permezz tal-klorofilla (il-kimika li tagħti lill-pjanti l-kulur aħdar) sabiex jibnu s-sustanzi tagħhom. Iżda jeżistu dawk il-pjanti magħrufa bħala **fungi** li ma għandhomx klorofilla u għaldaqstant biex jgħixu jiddependu minn sustanzi prodotti minn ħlejjaq oħra. Dan jagħmluh billi jużaw sustanzi minn ħlejjaq mejtin, skart organiku, jew inkella billi jgħixu ta' parassiti. Dawn ta' l-aħħar jikbru fuq il-ħlejjaq ħajjin u jassorbu s-sustanzi minnhom. Xi botaniċi huma tal-fehma li l-fungi għandna nifirduhom mill-pjanti veri u mill-annimali.

Hemm varjetà kbira ta' fungi li jinkludu ħlejjaq bħal mofof, parassiti ta' pjanti bħalma huma s-sadid, in-nogħra u l-mess; kif ukoll il-faqqiegħ jew umbrelel (*mushrooms* u *toadstools*). Filwaqt li fil-parti l-kbira tagħhom il-fungi għandhom frott mikroskopiku jew kważi mikroskopiku, il-faqqiegħ għandu frott kbir u mlaħħam. Fil-fatt, il-faqqiegħ li naraw hu biss il-frott. Il-parti li tassorbi u tmexxi s-sustanzi għandha għamla ta' ħafna ħjut (il-miċelju) midfunin ġewwa l-materjal li l-faqqiegħ ikun qed jikber fuqu. Ħafna faqqiegħ hu marbut ma' siġar u pjanti oħra partikolari, għaqda intima li minnha jibbenefikaw it-tnejn, speċjalment billi jiksbu s-sustanzi meħtieġa. Din ix-xorta ta' assoċjazzjoni hi magħrufa bħala **mikorriza**.

Ħafna jistaqsu liema huwa l-faqqiegħ li jista' jittiekel u dak li hu velenuż. Ġieli nisimgħu b'ħafna metodi kif wieħed jista' jinduna jekk il-faqqiegħ ikunux velenuż jew le. Iżda dawn huma kollha ħrejjef – u ħrejjef perikolużi! L-uniku mod kif wieħed jista' jkun jaf liema hu tajjeb għall-ikel u liema mhux huwa li jkun jaf mill-qrib l-ispeċi li jiltaqa' magħhom. Għaldaqstant ***ħadd*** m'għandu jiġbor il-faqqiegħ għall-ikel jekk ma jkunx jaf sewwa l-ispeċi tiegħu.

Fil-gżejjer Maltin hawn ħafna speċi ta' faqqiegħ. Għadna ma nafux eżatt kemm-il speċi hawn għax ftit għadu sar studju fuqhom. Iżda nafu b'xi mitejn speċi li għandna l-isem sħiħ tagħhom. Madanakollu hawn xi mitejn oħra magħrufa u li għadhom ma humiex identifikati għalkollox. Minkejja li hawn ħafna speċi, ftit minnhom biss jikbru fi kwantità kbira, minħabba li l-faqqiegħ jiddependi ħafna mill-umdu. In-nixfa ta' artna ma tippermettilux jikber fi kwantitajiet kbar.

1 *Edwin Lanfranco*

1. Pleurotus opuntiae – *tip ta' faqqiegħ li jikber biss fuq frieghi mejta tal-Bajtar tax-Xewk.*

2. Stereum ochraceoflavum – *faqqiegħ li jikber fuq fdalijiet ta' siġar mejta.*

3. Pluteus *sp.* — *tip ta' faqqiegħ bi spori roża li jikber fuq frieghi mejta.*

4. Coprinus domesticus – *wieħed mill-Faqqiegħ tal-Linka. Jikber fuq zkuk u frieghi li jkunu qed jiddekomponu.*

5. Crepidotus amygdalosporus – *faqqiegħ ċkejken li jikber fuq zkuk u frieghi mejta.*

6. Aleura aurantia – *tip ta' Skutella ta' l-Art li jikber fuq ħamrija kompatta b'ħafna nutrijenti.*

7. Coprinus micaceus – *wieħed mill-faqqiegħ tal-Linka. Ġieli nsibuh taħt is-siġar.*

8. Psathyrella candolleana – *wieħed mill-iżjed faqqiegħ komuni li jikber fejn hemm humus u umdu.*

9. Colus hirudinosus – *Faqqiegħ tal-Gaġġa – wieħed mill-ftit faqqiegħ li jikber fix-xagħri. L-ispori tiegħu ma jittajrux mir-riħ iżda jixxerdu mid-dubbien.*

2 *Edwin Lanfranco*

3 *Edwin Lanfranco*

4 *Edwin Lanfranco*

Edwin Lanfranco 6

Edwin Lanfranco 5

Edwin Lanfranco 7

Alfred E. Baldacchino 9

Edwin Lanfranco 8

Il-maġġoranza tal-faqqiegħ li jolqot l-għajn għandu l-għamla tipika ta' kappell fuq zokk. Minn taħt, il-kappell ikollu ħafna folji, imsejħa ***lamelli***, li huma miksija bi spori mikroskopiċi li jintużaw għat-tkattir. Fost il-faqqiegħ ta' din l-għamla spiss niltaqgħu mal-**Faqqiegħ tal-Ġonna**, li huwa bajdani b'kappell li ġieli jilħaq xi 15-il ċentimetru dijametru b'lamelli roża u bi speċi ta' kikkra taħt iz-zokk. Dan mhux velenuż iżda jixbaħ ferm lil wieħed mill-iżjed tipi ta' faqqiegħ velenużi: l-**Amanita Velenuża**, li għandu bħal ċirku madwar iz-zokk. Hemm ukoll l-**Amanita t-Tajba** li jixbaħhom ukoll. B'hekk naraw il-bżonn ta' attenzjoni għax faqqiegħ jixxiebaħ jista' jkun jew velenuż jew mhux.

Il-Faqqiegħ Vjola jinstab l-iżjed fejn hemm ħafna siġar u miegħu spiss insibu l-**Faqqiegħ Abjad** li hu pjuttost velenuż. Il-**Faqqiegħ tad-Demm** għandu kulur jagħti fir-roża u jekk jinbarax joħroġ minnu likwidu aħmar bħad-demm. Din l-ispeċi tikber biss fejn hemm iċ-Ċistu Abjad li hu arbuxxell rari. Il-maġġoranza tal-faqqiegħ insibuh fil-ħarifa. Fir-rebbiegħa fost il-ħaxix jikber il-**Faqqiegħ tal-Linka**, b'kappell tawwali, li wara li jerħi l-ispori jibda jdub f'likwidu iswed.

Xi faqqiegħ għandu pori minflok lamelli. Bħala eżempju hemm il-**Faqqiegħ taż-Żnuber**, li hu fungu kbir ta' kulur kannella safrani, u l-**Faqqiegħ tal-Ballut**, b'kulur sabiħ ħamrani skur u kappell bellusi, li jgħixu marbutin f'għaqda mikorriżika maż-Żnuber u mal-Ballut rispettivament.

Il-**Faqqiegħ tal-Ferla**, li jikber fuq l-għerq tal-ferla wara li din tkun mietet, għandu z-zokk fil-ġenb. Dan il-fungu bajdani jista' jkun kbir ġmielu u dari kien jinġabar fi kwantità għall-bejgħ. Issa naqas ġmielu minkejja li l-ferla għadha komuni. Jista' jagħti l-każ li dan huwa sinjal li l-gżejjer Maltin qed isiru aktar niexfa.

Fuq friegħi ħajjin jew mejtin tas-siġar spiss jikber faqqiegħ mingħajr zokk u bil-pori. Ħafna minn dan qisu xkaffa ħierġa mis-siġra u għalhekk bl-Ingliż jgħidulu ***bracket fungi***. Il-maġġoranza ta' dan għandu konsistanza pjuttost iebsa qisha sufra bħalma huma l-ispeċi ta' *Phellinus* u *Trametes* li bil-Malti ngħidulhom **Lixka**. Oħrajn huma pjuttost rotob u mlaħħmin bħall-**Faqqiegħ tal-Ħarrub** li huwa isfar.

Insibu wkoll faqqiegħ ta' ħafna għamliet strambi bħall-**Faqqiegħ tal-Ġaġġa** li jikber fix-xagħri u li qisu gaġġa ħamra ddellek ħierġa minn basket abjad. Il-**Faħxija** jikber fil-ġonna. Dawn iż-żewġ speċi jinqdew bid-dubbien sabiex ixerrdu l-ispori tagħhom. Il-fungu magħruf bħala *Scleroderma* għandu għamla ta' patata. Din tkun mimlija kollha spori qishom trab li jiġi meħlus meta jinfetaq il-fungu. Grupp sħiħ ta' fungi għandhom għamla ta' skutella u għaldaqstant jistgħu jissejħu **Skutella ta' l-Art** (speċi ta' *Peziza, Sarcosphaera,*

jissokta f'paġna 30

jaqbad minn paġna 26

Aleura, Humaria u oħrajn). Fil-ġonna kultant tikber speċi tal-**Morkella**, faqqiegħ kbir qisu sponża tawwalija fuq zokk oħxon, iżda vojt minn ġewwa.

Dawn huma biss xi ftit mill-għamliet u l-ispeċi ta' faqqiegħ li għandna fil-gżejjer Maltin, iżda huma biżżejjed biex juruna faxxina u interess.